

Adalékok Arad sajtótörténetéhez

UJJ JÁNOS: *Aradi irodalmi lapok*.
Arad, 2004, Alma Mater Alapítvány, 104.

Ujj János aradi irodalomtörténész és helytörténész, az *Aradi irodalmi lapok* című kötet szerzője nem ismeretlen már a trianoni békeszerződés révén a határ túloldalára került egykori magyar nagyváros helytörténetével foglalkozók számára, hiszen az elmúlt évek termékeny alkotómunkájának köszönhetően történelmi városkálauza¹ és Arad megye nevezetes emlékhelyeit és emlékműveit bemutató kötete² jelent meg az Alma Mater Alapítvány kiadásában. Akiknek pedig volt már módjában Aradot és környezetét az ő idegenvezetése mellett megtekinteni, azok tapasztalhatták finom és elmélyült történelmi és irodalmi ismereteit szűkebb pátriájával kapcsolatosan.

A jelen recenzióknak tárgyát adó kötetben új vizekre evez a szerző, a nagy múltú, aradi magyar nyelvű sajtó vizeire, mely 170 évet, és közel 200 sajtóterméket foglal magába. A téma szűkítése az irodalmi vagy irodalmi igényű lapokra tehát indokolt, noha a város sajtótörténeti monográfiája még nem készült el – és ismerve például az aradi politikai

újságírás természetét, sokáig nem is valószínű, hogy elkészül.

Az 1867-es kiegyezés után a magyar nyelvű vidéki sajtó életében fontos szerepet betöltő három közép-kelet-magyarországi várost, Debrecent, Nagyváradot és Kolozsvárt, valamint a dél-magyarországi régióközpontot, Temesvárt, és mellette Aradot a viszonylagos földrajzi közelség mellett a

társadalmi szerkezet hasonlósága, az olvasóközönség magas aránya, továbbá az ellenzéki hangnem szellemileg egybekapcsolta, és a sajtóviszonyok terén e városok nagyfokú aktivitását váltotta ki.³ Maradva a dél-magyarországi sajtónál, Arad és Temesvár sajtóviszonyainak szembevető vonása a folyamatosan megjelenő hírlapok magas száma, ami egyértelműen a helyi társadalom magas polgárosultsági fokát, valamint nemzetiségi összetétel és az ezekre reflektáló

politikai élet bonyolultságát jelzi. A hírszolgáltatás iránti igény nyilvánvalóan összefügg a helyi polgárság kiterjedt vállalkozói tevékenységével, és a kialakuló értelmiségi réteg immáron átlagosnak tekinthető számarányával.⁴ Napilapjaik, hirdetési és közművelődési lapjaik gyakran átlépték a vármegyék határait, nemcsak helyi, hanem regionális olvasóközönségre támaszkodva.

Az 1890-es évektől kezdve pedig, ami-

kortól a tömegsajtó felemelkedésének lehetünk szemtanúi Magyarországon, a kiszámítható keretek között működő politikai nyilvánosság, a városok szerepét erősítő gazdasági-technikai fejlődés és a tankötelezettségen alapuló, tervszerűen működő közoktatási rendszer növelte az olvasni tudó lakosság számát. Az ezt követő társadalmi változások megalapozták a lapkiadás fejlődését, s az irodalmi alkotások is a század végére szépen lassan „átvándorolnak” a politikai hírlapok tárcarovataiból az irodalmi lapokba. Míg 1867-ben „mindössze” 80, addig 1894-ben 735 magyar hírlap és folyóirat jelent meg, és amíg a kiegyezés évében az összes sajtótermék 22,9%-a politikai lap, addig 1890-re ez az arány 10%-ra csökken.⁵ A későbbiekben aztán ez mélypontnak bizonyul, az I. világháború és a kommunista diktatúra alatt ismét emelkedik a politikai lapok aránya, azonban az irodalmi lapok száma ezután már megfelel az őt eltartani tudó olvasótáborok igényeinek. Sőt, amint azt Arad esetében a kötetből megtudjuk, sokszor még erre sem képes egy a '20-as évektől „provinciálissá” és „határon túlivá” váló város.

Indokoltnak látszik tehát Ujj János kísérelte az Aradi irodalmi sajtótermékek áttekintésére. Annál is inkább, mert bár születtek tanulmányokkal, névmutatókkal és repertóriumokkal mintaszerűen elkészített antológiák az 1920-as évek meghatározó szellemiségű aradi irodalmi lapjairól, a *Geniusról*⁶ és a *Periszkopról*⁷, a többi lap osztályrésze a lassú feledés. Ami – pusztán Ujj János kötetét áttanulmányozva is – olyan értékvesztéshez vezetne, mely a gyökereibe makacsul kapaszkodó helyi magyarság számára önazonosság-tudatának újabb szűküléséhez vezetne. A szándék tehát nemcsak hogy dicsérendő, hanem szükségszerű is.

Az „*Aradi irodalmi lapok*” kötetét két nagy részre bontható. Az első Ujj Jánosnak az előszót követő a „*Magyar irodalmi élet Aradon*”⁸ című tanulmánya, mely kiváló tollal

és helyes arányérzékkel foglalja össze röviden Arad irodalmi sajtójának történetét, megemlítve az aradi újságírás kiemelkedő szerzői-szerkesztőit, valamint felmutatja, ha csak néha szándékos felületességgel is, a tárgyalt korszak teljes irodalmi sajtópalettáját. Az első kritika azonban éppen ezzel kapcsolatban említhető; a szerző ismereteit dicsérő, de az olvasót olykor zavarba ejtő nevek sokasága indokoltta, egyben a tanulmányt átláthatóbbá tette volna egy névmutató készítése.

A kötet második nagy egységét a szerző által fontosnak, jelentősnek ítélt lapok bemutatására kerül sor, sorrendben: *Szövetség*, *Alfold*, *Új élet*, *A Jövő*, *Új Szemle*, *Vasárnap*, *A Hang*, *Haladás*, és a *Havi Szemle*. Ezen kilenc lapról jelentőségüknek megfelelő terjedelemben közöl sajtótörténeti leírást, majd a sajtótermék legfontosabb megjelenési adatait is közli, úgymint a kiadó és a szerkesztő(k) neve, a megjelenés gyakorisága, a méret, a megjelenés ideje, az esetleges névváltozások, valamint nagyban emelve a kötet értékét meghatározza a szerkesztőség helyét, épületét is, fotóval illusztrálva. A *Havi Szemle* ismertetését pedig a többitől eltérően repertórium zárja, ami akár emelhetné is a kötet értékét, de mivel a többinél ez – érthető okokból – elmaradt, így inkább kiemeli a többi repertórium hiányát. A kötetet végigolvassván hiányzik továbbá a bevezető tanulmányban kuriózumként emlegetett *Fekete macska*, és a provincialitást át nem törő, de irodalomtörténeti ritkaságokkal büszkélkedő *Szezon* című folyóiratok ismertetése.

Mindenesetre ezen kisebb – valószínűleg a *Geniushoz* és a *Periszkophoz* hasonlóan, bár más okból, de tudatosan vállalt, pusztán részletesen meg nem indokolt – hiányosságok mellett is fontos munkának tartom Ujj János kötetét. Egyrészt azért, mivel összegezve és értékelve jelöli ki az irányt az Arad irodalmi életével foglalkozó, vagy a jövőben foglalkozni szándékozó irodalomtörténészek számára, másrészt pedig felhívja a sajtótörténet iránt

érdeklődők figyelmét egy rendkívül gazdag, további kutatásokra érdemes sajtókultúrával rendelkező város 170 éves magyar sajtótörténetére.

JEGYZETEK

¹ *Arad: történelmi városkalauz.* (Összeáll., [fótok]: UJJ JÁNOS). Arad, 2001, Alma Mater Alapítvány, 108.

² UJJ JÁNOS: *Emlékhelyek és emlékművek Arad megyében.* Arad, 2003, Alma Mater Alapítvány, 262.

³ *A magyar sajtó története.* II/2. kötet. Szerk. Kosáry Domokos–Németh G. Béla). Bp., Akadémiai K., 1985 46. p.

⁴ *A magyar sajtó története* II/2. 52. p.

⁵ *A magyar sajtó története.* Szerk.: Kókay György–Buzinkay Géza – Murányi Gábor). Bp., 2001, 152. p.

⁶ *Genius, Új Genius.* 1924-1925. Antológia. Összáll., jegyz., bev. tan. Kovács János). Bukarest, Kriterion, 1975, 357 p.

⁷ *Periszkop.* 1925-1926. Antológia. (Összeáll., jegyz., bev. tan.: Kovács János). Bukarest, Kriterion, 1980, 524 p.

⁸ UJJ JÁNOS: *Aradi irodalmi lapok.* Arad, 2004, Alma Mater Alapítvány. 6-31.

DÖBÖR ANDRÁS

Tíz antik jogtörténeti tanulmány

NÓTÁRI TAMÁS: *Iuridicophilologica.*
Tíz tanulmány.

2004-ben látott napvilágot a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kiadásában Nótári Tamás *Iuridicophilologica. Tíz tanulmány* című kötete.¹ A könyv tíz, a szerző tollából származó tanulmányt tartalmaz, melyek az utóbbi hét évben keletkeztek, és témájuk szorosan kötődik a római joghoz, az ókori és középkori jogtörténethez, az antikvitáshoz, illetve a klasszika-filológiához. Mindezt a könyv címe maga is alátámasztja. A *iuridicus* szó melléknévként ugyanis törvénykezőt, igazságszolgáltatót, főnévként pedig bírót jelent, eredete pedig a *iudico, iudicare* (jogot szolgált) ige vezethető vissza. A *philologica* szóban úgy a görög eredetű *philologia*, mint a *logica*

szót felfedezni vagyunk képesek. A könyv sokrétűségét a címválasztás tehát megfelelő módon illusztrálja.

A könyvhöz Szádeczky-Kardoss Samu professzor írt előszót. Kiemelendő, hogy szomorú sajátossága ennek az előszónak, hogy ez tekinthető a 2004. november 10-én elhunyt, nemzetközi hírű klasszika-filológia professzor utolsó megjelent publikációjának.² A

professzor mint Nótári Tamás mestere megnyugvással jelenti ki, hogy olyan tanulmánykötetet bocsát útjára, melynek szerzőjére mint tanítványra méltán lehet büszke. A kötetben szereplő tanulmányokat – melyek a római jogász-klasszika filológus szerző tudományos érdeklődési körét igen jól mutatják be – tömören az alábbiak szerint ismeretjük. Figyelemmel arra, hogy a kötetben szereplő számos tanulmány másodközlés, a szerző ilyen esetek-

ben pontosan feltünteti az elsődleges közlés bibliográfiai adatait.

A mérleg mint az igazságszolgáltatás

